

Дискусійні проблеми осмислення літератури ХХ-ХХІ століття Controversial Problems of the Literature of the 20th & 21st Centuries

Брайло І. І.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Брайло Ю. І.

<https://doi.org/10.33989/pnpn.791.c3251>

Образи дітей у збірці Сергія Осоки “Три лини для Марії”

І поетична, і прозова творчість Сергія Осоки високо поцінована читачами, літературними критиками, літературознавцями. Письменник – лауреат Міжнародного конкурсу найкращих творів молодих українських літераторів “Гранослов – 2000”, його збірка віршів “Голос мисливця” була відзначена ІІІ премією видавництва “Смолоскип” (2006), прозова збірка “Нічні купання в серпні” – Премією Полтавської обласної ради імені Феодосія Рогового (2018). Також “Нічні купання в серпні” увійшли до короткого списку книжкового рейтингу “ЛітАкцент – 2016”, а “Балада про квашені помідори” із цієї збірки потрапила до переліку 30-ти найкращих українських оповідань (проект радіо НВ за підтримки Українського культурного фонду, 2021). Збірка “Три лини для Марії” 2021 р. здобула Гран-прі Премії Львова – міста літератури ЮНЕСКО та спеціальну відзнаку конкурсу “Best Book Award”, що відбувся в рамках Львівського міжнародного книжкового форуму. Того ж року ця збірка увійшла до коротких списків “Книги року ВВС” та Національної премії України імені Тараса Шевченка.

“Три лини для Марії” – художнє продовження першої прозової збірки С. Осоки “Нічні купання в серпні”. Тут так само виявлено інтерес до життєвих історій звичайних людей, яких, “можливо, ніхто б не помітив на цій землі, якби

не уважний майстер слова” (Осока, 2020, с. 4). Хоча цільова аудиторія короткої прози С. Осоки недитяча, письменник, за словами М. Савки, у “Трьох линах для Марії” здійснює “реконструкцію того часу і простору, де був щасливим, де всі були поруч” (Онлайн-розмова із Сергієм Осокою про його нову збірку новел “Три лини для Марії”), і саме з дитинства тут “виткано” багато новел.

Проблематика дитинства в аналізованій збірці широка, вона зачіпає різні аспекти дитячого життя: стосунки дорослих і дітей; дитина та природа; дитина в освітньому середовищі; відчуженість дитини; психічне здоров’я дитини; утрачене дитинство; дорослішання; сприйняття дитиною смерті. Певна проблема виходить за рамки однієї новели та стосується непоодиноких дитячих образів.

Загалом про дітей ідеться в більшості творів збірки – у 27. Передовсім це образ автора, утілений у нараторові, який або є головним персонажем (“У тюрму”, “Сміттевоз”, “Найперше вересня у світі”, “Березень, Господи, квітень...” тощо), або розповідає про головних дійових осіб, будучи активним учасником подій (“Вітько на конях”, “Василь, якого не було”, “Баба Охрім” та ін.). Ніби пазли, різні новели складають доволі цілісне враження про дитячі роки автора-оповідача.

Дитинство наратора представлене в різних вікових періодах – від дошкільного (4-річний хлопчик у новелі “Вона повернеться вранці”) до юнацького (“Є в осені світло...”, “Вітні Х’юстон”, “На Різдво до Катьки” (“Я вже не в шостому й навіть не в дев’ятому класі <...>” (Осока, 2020, с. 5)). У більшості новел вік оповідача статичний (“Сміттевоз”, “Мамині іменини”, “Вечірні грузді”, “Березень, Господи, квітень...” й ін.), а подеколи його показано в розвитку, від дитинства до дорослості (“Постукати чотири рази», “Вовка в зимовому лісі”, “Жабулета” й ін.). Дитячі заняття цілком відповідають вікові: дошкільником наратор грається з ровесником Андрійком (“Вона повернеться вранці”); у шкільному віці ходить із другом по гриби (“Вечірні грузді”), із сестрою збирає суниці (“У тюрму”) або краде полуниці на грядці сусіда (“Сміттевоз”), допомагає мамі (“Сміттевоз”, “Мамині іменини”), рибалить (“Березень, Господи, квітень...”, “Що я там забув”), посіває на Старий новий рік (“Василь, якого не було”), пише вірші, бере участь в олімпіадах “із мови й літератури” (Осока, 2020, с. 102), у конкурсах читців (“Erbarme dich...”); у юнацькому віці переживає першу закоханість, коли «аж розтанути хочеться, аж якісь білесенькі пташечки ворухнуться в животі й воркочуть” (Осока, 2020, с. 8) (“На Різдво до Катьки”).

Образ дитинства в новелах збірки твориться насамперед споминами й переживаннями оповідача, стаючи втіленням дуального світосприйняття – дитячого (автора в минулому) та дорослого (автора нині). Є твори, у яких домінує дитяче світосприйняття, коли все зображене під кутом зору наратора-хлопчика / підлітка / юнака (“Вона повернеться вранці”, “Сміттевоз”, “Мамині іменини”, “У тюрму” та ін.). Доросле світосприйняття більшою мірою оприявлене тоді, коли про свої дитячі роки згадує наратор-дорослий, який простежує віковий розвиток певного психічного стану (“Постукати чотири рази”), зміну внутрішнього стану себе-дитини (“Вітько на конях”), описує свої

стосунки з іншими або враження від знайомих (“Троячка”, “Вовка в зимовому лісі”, “Шо я там забув”, “Травневий дощ”, “Шльоп-нога”, “Жабулета” та ін.). У будь-якому разі явного простищення дитячого й дорослого кутів зору немає, може бути хіба що зіставлення певних поглядів, устремлінь, зумовлених більшим життєвим досвідом, більшою обізнаністю старшого оповідача.

У творі “Мило «Jean Patou»” взагалі наявні два наратори: оповідача-дитину в другій частині змінює оповідач-дорослий. Озираючись у минуле, наратор-дорослий виражає міркує про давню свою невдачу здійснити мамину мрію про дороге французьке мило: “Я уявив собі, що було б, якби я його купив. < ... >. Не думаю, що “Jean Patou” таки колись би опинилося у ванній. Ні, радше загубилося би під час переїзду < ... > А тому краще так, як є. Є ж ігри без логічного завершення й оголошення переможців” (Осока, 2020, с. 67).

Майже всі інші дитячі образи збірки тісно пов’язані з наратором. Це, по-перше, його сестра й друзі – Катька, Ірка, Ромка, Андрійко, Олег, Вовка та ін. По-друге, це образи дітей у далекій ретроспекції: мама наратора, яка дуже хоче нарешті ходити до школи (“Крихітна лялька між рамами вікон”), дівчатка Оля й Галя (згодом баба Охрім і Жабулета, з якими товаришував оповідач). У збірці наявні також дитячі персонажі, які існують “самі по собі”, без міжособистісного зв’язку з наратором – Ілонка й Кіріл (“Папа я боюся”), Сашко (“Три лини для Марії”), хлоп’ята-колядники (“Опівнічний гість”), учні колись ще “молодої й красивої школи” (“Крихітна лялька між рамами вікон”).

У Сергія Осоки немає єдиного прийому зображення дітей, у центрі його уваги може бути суто подієвий аспект: з Ромкою пов’язаний процес збирання грибів (“Вечірні грузді”); із другом Олегом – полювання на щуку з острогом (“Березень, Господи, квітень...”) та посиденьки з розмовами “про щось насправжки” (Осока, 2020, с. 103) (“Erbarme dich...”). Автору цікавий і психологічний складник образів, який змальований побіжно (Галя в “Жабулеті”, Ірка в “У тюрму”) або розгорнуто (Андрій у “Вона повернеться вранці” чи головний герой новели “Вовка в зимовому лісі”).

Напрочуд живим і різноплановим постає в новелах “На Різдво до Катьки”, “Є в осені світло...”, “Вітні Х’юстон”, “Erbarme dich...” образ Катьки, описаний з особливою любов’ю. Пріоритетне в її змалюванні міжособистісне: Катька 16-річному нараторові “така тепла, затишна, така зрозуміла й близька” (Осока, 2020, с. 8) (“На Різдво до Катьки”). Дівчинка має “дуже практичний розум” (Осока, 2020, с. 27), не губиться у складних ситуаціях, виявляє цілий спектр емоцій від реготу до плачу (“Вітні Х’юстон”), може мати усмішку королеви (“Є в осені світло...”), говорити тоном цариці, “яка жалує соболину шубу, масток і хутір на сорок душ селян” (Осока, 2020, с. 24) (“Вітні Х’юстон”). Автор називає Катьку лялею, сиреною, жар-птицею (“Є в осені світло...”), асоціює її голос із музикою (“Вітні Х’юстон”). У творах наявні різнопланові портретні характеристики дівчинки: “Хода в Катьки така гарна й така незалежна, що стерня під ногами пружинить від захвату, а баби з довколишніх дворів < ... > зітхають і страшенно жалкують за втраченими роками. Волосся в Катьки світло-русяве, воно розсипалось по червоній куртці так ефектно, що зараз баби жалкують ще дужче < ... >” (Осока, 2020, с. 13) (“Є в осені

світло...”); “<...> муляка на обличчі робила Катьку схожою на якусь дику потвору” (Осока, 2020, с. 23) (“Вітні Х’юстон”).

Отже, у новелах збірки “Три лини для Марії” С. Осока автор змодельював особливий художній світ дитинства, часова віддаленість якого напряду корелює з емоційністю, щемністю, ліризмом. Головним у галереї дитячих образів збірки є образ наратора, з яким так чи так пов’язані майже всі інші. Відповідно, дитинство в новелах збірки постає передусім зі споминів і переживань оповідача, утілюючи дуальне (доросле й дитяче) світосприйняття.

Література

Осока, С. (2020). *Три лини для Марії*. Львів : Видавництво Старого Лева.

Онлайн-розмова із Сергієм Осокою про його нову збірку новел “Три лини для Марії”.

Відновлено

3

https://www.facebook.com/events/825860728254841/?active_tab=discussion&checkpoint_src=any.

Ivanna Braiilko

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Images of Children in Serhii Osoka’s Collection *Three Lines for Maria*

The article is devoted to the analysis of children’s images in the short stories of S. Osoka’s collection Three Lines for Maria, tracing the creation of a specific artistic world of childhood, which emerges primarily from the narrator’s memories and experiences, embodying a dual (adult and child) worldview.

Key words: a short story, an artistic image, an image of childhood, a narrator, S. Osoka.

Гордієвський Д. Є.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Радько Г. І.

<https://doi.org/10.33989/pnpu.791.c3252>

Жанр антиутопії у творчості Ю. Щербака

Сьогодні в бурхливому потоці турбулентної епохи актуальним постає бачення майбутнього та перспектив розвитку суспільства, що певною мірою знаходить віддзеркалення в художній творчості сучасних письменників. За реалістичним описом подій сьогодення може ховатися відчуття страху і невпевненості в завтрашньому дні. Переживши світову пандемію COVID-19, залишаючись в живих під час російсько-української війни, звертаєш увагу на певні перестороги, що містяться в художніх текстах і містичним дивом вказують на хибний шлях розвитку суспільства. Саме так, на нашу думку, сприймається роман Ю. Щербака “Час смертохристів. Міражі 2077 року”.

Будь-яке розуміння художнього твору завжди спирається на життєвий і творчий досвід автора. Так, Юрій Щербак є не тільки письменником, сценаристом, а також політиком і дипломатом. Тому звернення у своїй творчості до теми майбутнього і, зокрема, до можливого перерозподілу світу не є випадковим.